נשא

א. כתב הרמב"ם בסהמ"צ (עשה עג): „שצונו להתודות על העונות וה־חטאים שחטאנו לפני הא־ל ולאמר אותם עם התשובה[1], וזהו הוידוי כו' והוא אמרו כו' והתודו[1] את חטאתם אשר חטאו".

וידועה השאלה — למה לא מנה ה־רמב"ם במנין המצות אלא מצות הוידוי, ולא מנה מצות התשובה.

ומצינו בזה ג' ביאורים:

א) שיטת המנ"ח[2] „דתשובה אינה מצוה . . מ"ע זו [דוידוי] הוי כהרבה מצות מהתרי"ג . . שאינה מצוה לעשות או שלא לעשות רק העשי' על תואר כך וכך נחשב מצוה, כמו גירושין וטוען ונטען . . דדיני המצוה אם יעשה כך יהי' כך הוי מצוה, ה"נ דהתורה אמרה אם יעשה תשובה יהי' על תואר כך להת־ודות כו' ובכך תשובתו מקובלת . . אבל אינו מבטל שום מצוה אם אינו עושה תשובה . . כי זה אינו מצוה כלל רק כמו גירושין והדומה שהתורה כתבה דיני ה־מצוה אם ירצה שעונו יכופר יעשה תשו־בה על תואר כך וכך".

ומדייק כן גם מלשון הרמב"ם[3] בריש הל' תשובה שכ' „כל מצות שבתורה כו' כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני הא־ל ברוך הוא . . וידוי זה מ"ע כו'", ד„מבואר בדבריו דאין ה־תשובה מ"ע[4], דלא כתב מ"ע שיעשה תשובה רק אם בא לעשות, מ"ע ש־יתוודה בפיו".

ב) גם להרמב"ם יש מצוה וחיוב לעשות תשובה[5] [ויש לומר שהציווי בתו־רה על מצות התשובה נכלל בכתוב[6] „ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד", שפירושו — ציווי למול את הלב ולהסיר את קשיות העורף שישנם כבר[7], אלא שמצוה זו אינה נמנית במנין תרי"ג מצות, לפי שהיא מה„ציוויים הכוללים התורה כולה" (שאינם במנין תרי"ג מצות, כמו שביאר הרמב"ם ב־סהמ"צ שלו, שרש רביעי). דהרי עיקר התשובה הוא, כמ"ש הרמב"ם[8], „ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד", ובלשון רבינו הזקן באגרת התשובה[9] „מצות התשובה מן התורה

---

1) בתרגום קאפח: „בעת שנשוב מהם". והוא ע"ד ל' הרמב"ם בריש הל' תשובה „כשיעשה תשובה" — ראה לקמן בפנים.

1*) פרשתנו ה, ז.

2) מצוה שסד.

3) אבל ראה לקמן בפנים ריש ס"ב.

4) ולהעיר, שברמב"ם הל' תשובה (פ"ז ה"ה) מפרש הכתוב (נצבים ל, ב) „ושבת עד ה"א" שהוא הבטחה וסיפור דברים. וראה רמב"ן עה"ת (נצבים שם, יא). — ובסמ"ק (מצוה נג) מנה מצות תשובה מכתוב זה ד„ושבת עד ה"א".

5) כמפורש בכותרת להל' תשובה — כדלקמן בפנים.

6) עקב י, טז.

7) ולא הגדיר הכתוב אם כבר גרמו לעבירה בפועל (ענין התשובה) או לאו, ובמילא שני האופנים נכללו בציווי זה.

8) הל' תשובה פ"ב ה"ב.

9) פ"א (צא, רע"א).

היא עזיבת החטא בלבד . . דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן ב־מל"ת". ונמצא, שאין התשובה אלא ענין של קבלת מצות (שמקבל עליו לקיים תרי"ג מצות), וא"כ היא מ„הציוויים הכוללים", כי אין בה חידוש ו„מעשה מיוחד" שאינו נכלל בקיום שאר המצ־וות, ובלשון הרמב"ם[10] „לא צוה לעשות דבר זולת מה שידענו".

ולכן מנה הרמב"ם רק מצות וידוי במנין המצות, כי וידוי (דהיינו החיוב לבטא בשפתיו גמירת הלב לעזוב כו'[11]) הוא „מעשה מיוחד" שאינו נכלל בשאר מצות התורה.

ג) בקרית ספר[12] מעתיק לשון ה־רמב"ם בכותרת להל' תשובה (שגם הן נכתבו ע"י הרמב"ם[13]) „שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה", ומפרש: „ה־תשובה והוידוי מצוה אחד[14] היא שאין וידוי בלי תשובה כי מי שמתודה ואינו גומר בלבו לשוב מחטאתו הוא כטובל ושרץ בידו (כהובא ברמב"ם בהל' תשו־בה פ"ב[15]) והוידוי הוא גמר התשובה".

ביאור דבריו: תשובה ווידוי הם שני חלקים של מצוה אחת — תשובה היא חלק המחשבה שבה, הגמירה בלב לעזוב („שלא יעשהו עוד"[16]), ווידוי הוא חלק הדיבור, בלשון הרמב"ם[8] ש„צריך להת־וודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו", היינו לבטא בשפתיו מה שנגמר בלבו. ועפ"ז מובן, שמצות וידוי כוללת החובה לשוב[17], שהרי בלי התשובה בלב אין תוכן לוידוי.

[ועפ"ז מובן הטעם שהביא הרמב"ם[15] דוגמא ל„מתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב — הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שיש־ליך השרץ", דלכאורה, מהו הצורך ב־דוגמא זו, והול"ל סתם שוידוי בלי עזי־בת החטא אינו מועיל.

אלא שדוגמא זו מבארת גדר התשו־בה: כשם ש„טובל ושרץ בידו" אין כאן ענין צדדי הגורם שהטבילה לא תועיל (כמו חציצה[18], או מחוסר זמן וכיו"ב, שהם תנאים צדדיים שהטבילה זקוקה להם[19]), אלא זהו היפך ענין הטבילה,

---

10) בסהמ"צ שרש ד' שם.

11) ראה רמב"ם הל' תשובה שם בסוף ההלכה, ולקמן בפנים.

12) למבי"ט על הרמב"ם ריש הל' תשובה.

13) ראה רמב"ם הוצאת שולזינגער סוף כרך ו' תמונה ז'. ועוד — והרי זהו גם ל' הרמב"ם במנין המצות על סדר ההלכות בריש ספר היד.

14) כ"ה בקרית ספר שלפנינו. ולכאורה צ"ל אחת.

15) ה"ג.

16) ל' הרמב"ם שם ה"ב.

17) והיינו שהמצוה לשוב היא מהכתוב ד„והתודו", כיון שוידוי כולל המחשבה והאמירה בלב לשוב. וראה גם יד קטנה על הרמב"ם כאן פ"א ס"ב.

18) שהרי יכול לאחוז השרץ מבלי שיחצוץ כלל, ע"ד מקואות פ"ח מ"ה.

19) דנוסף על שדבר החוצץ אינו ענין של טומאה (כמו שרץ), גם לענין הטבילה הוא רק תנאי צדדי, שהרי כשדבר חופה רק את מיעוטו — ואפילו כשחופה את רובו באם אינו מקפיד עליו — עלתה לו טבילה מן התורה (רמב"ם הל' מקוואות פ"א ה"ב) — אף דכשטבל כולו חוץ מראש אצבעו הקטנה, הוא בטומאתו מן התורה (שם ה"ב). דמזה מוכח שאף שיש חציצה — ה"ז טובל כולו. ומה שלא עלתה לו טבילה ברובו ומקפיד, הוא תנאי צדדי.

דכאשר האדם נאחז בטומאה, אי אפשר שבאותה שעה יהי' אצלו ההיפך שלה (טבילה) — עזיבת הטומאה, ליטהר מ־טומאה, כן הוא בנוגע ל„המתודה בדב־רים ולא גמר בלבו לעזוב" — שהתשובה והוידוי הם מעשה אחד של טהרה מ־טומאת החטא].

והטעם שבספר המצות הזכיר ה־רמב"ם רק מצות וידוי (ולא הזכיר החובה לעשות תשובה) — דלכאורה, ע"פ הנ"ל, הרי עיקר המצוה היא התשובה (גמירת הלב לעזוב), והוידוי הוא רק תוצאה מגמירת הלב וביטוי בפה — הוא לפי שמצוה שיש בה שני חלקים, מחשבה, ודיבור או מעשה, נמנה במנין המצות ענין הדיבור (והמעשה) שבה[20], ולא ענין המחשבה שבה.

ולדוגמא — מצות תפלה, שמורכבת משני חלקים — עבודה שבלב (כמחז"ל[21] „איזו היא עבודה שהיא בלב . . זו תפלה") ודיבור התפלה. ואע"פ שעיקר ענין התפלה הוא (לא הדיבור, אלא) המחשבה וכוונת הלב [ועד ש„תפלה שאינה בכוונה [היינו הכוונה הכללית כגון דע לפני מי אתה עומד וכיו"ב] אינה תפלה"[22]; ובמ"א נת'[23] דיוק לשון הרמב"ם בהל' תפלה[24] „חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום כו'", שגדרה של מצות תפלה הוא — ביטוי של רגש מסויים בדיבור, ובלי הרגש של „תחינה" אין משמעות ב־אמירת תיבות התפלה] — מ"מ נחשבת מצות תפלה כמצוה שבדיבור[25], וזהו פשטות פירוש הלשון „יתפלל" — שקאי על הדיבור שבתפלה. ובמנין המצות שברי"ש ס' היד[26] נקט הרמב"ם „להתפלל אליו" (וכן בריש הל' תפלה „מצות עשה להתפלל בכל יום") — כי במנין המצות מונים את ענין הדיבור שבתפלה, ולא את הכוונה שבה[27].

ב. והנה ע"ד הנגלה, מג' ביאורים הנ"ל — נראה יותר הביאור השלישי.

דהנה על שיטת המנ"ח שלהרמב"ם אין חובה לעשות תשובה — קשה, שהרי בכותרת להל' תשובה מפורש (כנ"ל) „מצוה עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה", הרי שגם לה־רמב"ם יש מצוה לשוב מחטאו. וכן נקט גם רבינו הזקן באגרת התשובה שלו',

---

20) והטעם מובן ע"פ המבואר בתניא (רפל"ח) שזה נוגע לכוונת התומ"צ לעשות דירה לו' ית' בתחתונים דוקא, המשכת אלקות בגשמיות (וגוף האדם), שזה נעשה ע"י דיבור ומעשה דוקא. ע"ש באורך. וראה גם יד קטנה במנחת עני שם סק"ד.

21) תענית בתחלתה. הובא ברמב"ם ריש הל' תפלה. וראה גם סהמ"צ מ"ע ה וכס"מ הל' תפלה שם.

22) רמב"ם הל' תפלה פ"ד הט"ו. וראה חידושי הגר"ח על הרמב"ם שם.

23) לקו"ש חכ"ב ע' 117 ואילך (וראה הערה 36 שם).

24) פ"א ה"ב.

25) עיין ברכות (כא, רע"א) ועוד. וראה רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ט. שו"ע או"ח סק"א ובמג"א שם סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ב וס"ד.

26) מ"ע ה [משא"כ בכותרת שברי"ש הל' תפלה (ומנין המצות על סדר ההלכות בריש ס' היד) „לעבוד את ה' בתפלה"].

27) ועד"ז מצינו במצות ת"ת, דקיי"ל בשו"ע או"ח סמ"ז דאינו מברך על הרהור משום דלאו כדיבור דמי, דמעשה המצוה של ת"ת הוא הדיבור (וכמ"ש אדמו"ר הזקן בהל' ת"ת פ"ב הי"ב), אע"פ שבתושבע"פ אם אינו מבין מה שהוא אומר אין זה נחשב לימוד כלל, כמ"ש אדמו"ר הזקן שו"ע או"ח ס"נ ס"ב (ע"פ המג"א שם) ובהל' ת"ת שם הי"ג.

שכ' „מצות[28] התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד", הרי שיש מצוה מן התורה לשוב מחטאו (וקאי שם בשיטת הרמב"ם, כדמוכח מהמשך דבריו[29]).

וגם הביאור הב' הנ"ל (שתשובה היא מהציוויים הכוללים שאין בהם „מעשה מיוחד") — דחוק לכאורה, כי בתשובה צ"ל לא רק עזיבת החטא (קבלה על להבא) אלא גם חרטה על העבר, וכמ"ש הרמב"ם[8] „ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו כו' וכן יתנחם על שעבר", והרי חרטה על העבר הוא „מעשה מיוחד" שאין יודעים אותו ממצות אחרות?

בדוחק יש לומר שחרטה על העבר היא פרט בקבלה על להבא, דאם אינו מצטער על העבר ואינו מתחרט עליו ה"ז הוכחה שחסר בקבלתו והחלטתו על להבא, ולכן אין החרטה נחשבת „מעשה מיוחד" (כיון שמוכרחת היא להקבלה על להבא). אבל זהו דוחק גדול, כי בדיני התשובה המבוארים בשו"ע[30], שעל ידם רשע נעשה כשר לעדות, נזכרת רק קבלה על להבא, ומשמע מזה שאפשר לגמור בלב שלם שמכאן ולהבא יקיים מצוות ה' מבלי להרגיש צער וחרטה על העבר. וכן מורה פשטות לשון הרמב"ם „וכן יתנחם על שעבר", שאינו תנאי ופרט בעזיבת החטא, אלא ענין נוסף[31].

[ובעומק יותר נ"ל, שגם עזיבת החטא (גמירת וקבלת הלב על להבא) נחשבת כדבר שלא „ידענו" ממצוות אחרות, כי אינה דומה הקבלה שבתשובה לקבלת עול מלכות שמים סתם].

ולכן נראה ביאור הג' הנ"ל, שהטעם שהתשובה אינה נמנית במנין המצות הוא לפי שהיא ענין שבלב, ובמנין המצות נמנה רק חלק הדיבור שבמצוה זו, דהיינו מצות וידוי.

אמנם, מכיון שג' ביאורים אלה הם סברות בתורה, י"ל שחלים עליהם דברי חז"ל[32] „אלו ואלו דברי אלקים חיים", וכמשנ"ת כמה פעמים, שכל דיעה בתורה (גם דיעה שלהלכה נדחתה) יש לה מקום בעבודת ה'. דזה שנפסקה ההלכה כדיעה א' הוא רק לההנהגה במעשה, שאי אפשר לנהוג למעשה כשתי דיעות סותרות, אבל בנוגע לרוחניות המצות, יש מקום לכל הדיעות.

וכן בנדו"ד, שג' השיטות הנ"ל בענין התשובה — (א) תשובה אינה מצוה (כשיטת המנ"ח[33]), (ב) היא מהציוויים הכולל-

---

28) ולא „ענין התשובה", „מהות התשובה" וכיו"ב.

29) „ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל במצות התשובה . . רק הוידוי כו'" (אגה"ת שם).

30) חו"מ סו"ס לד. וראה רמ"א שם סל"ג „מיד כשמקבל כו' שלא לעשות עוד סגי לי'".

31) אלא י"ל שאין כוונת הרמב"ם שזהו ענין

נוסף המעכב בתוכן התשובה, אלא רק הצריך לכפרת התשובה [כמשנ"ת במ"א (לקו"ש חי"ז ע' 197 ואילך), בביאור דברי אדה"ז באגה"ת שם ש„מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד", דמזה משמע שבחובת התשובה מה"ת לא נכלל החיוב להתחרט על העבר, והיינו לפי שהצורך בענין החרטה הוא לא בשביל תשובה עצמה, אלא בשביל הכפרה שע"י תשובה. ע"ש באורך]. וע"ד המשך דברי הרמב"ם שם „ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", שלכאורה בודאי שזה אינו לעיכובא במצות תשובה (ראה שיחת פורים תשמ"ו). ואכ"מ.

32) עירובין יג, ב.

33) ולהעיר שכמה מוני המצות לא מנו כלל

ים, (ג) היא מצוה פרטית ככל המצוות[34] (וזה שאינה נמנית במנין המצוות הוא מפני שנמנה חלק הדיבור שבה ולא ענין התשובה שבלב) — יש להם מקום ע"פ תוכן הרוחני שבמצות תשובה.

ג. ויובן זה בהקדם ביאור מרז"ל שרמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה הם כנגד רמ"ח אברים[35] ושס"ה גידים[36]. וידוע, דכשם שהגוף מתחלק לרמ"ח אברים ושס"ה גידים, כך יש כנגדם "תרי"ג מיני כחות וחיות"[37] בנשמה. וכאשר האדם הוא שלם בשמירת כל התרי"ג מצות (שהם כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים), אז הוא "תמים ושלם בכל אברי הנפש . . משא"כ אם חיסר מצוה א' או פגם בה הרי נעשה מחוסר אבר"[38].

וזהו ענינה של מצות תשובה, ש"היא[38] במדריגה עליונה יותר מכל ה־מצות", שלכן בכחה "למלאות הפגם וה־חסרון" שנעשה באברי (וחיות) הנשמה. והיינו, לפי שע"י התשובה מעומקא דלבא מגיעים לעצם הנפש, שהוא מקור החיות של אברי הנשמה [ושם מעיקרא לא מגיע פגם של חטאים, ובלשון אדה"ז[39] ד"גם בשעת החטא היתה באמ־נה אתו ית"] ולכן נמשך משם חיות חדש להאבר הפגום, למלאות הפגם וה־חסרון[40].

ועפ"ז מובן טעם השיטה שמצות תשובה היא מהציוויים הכוללים ואינה נמנית במנין המצוות, כי הטעם שציוויים כוללים לא נמנו במנין המצוות הוא לפי שבמנין המצוות נמנו רק מצוות שהם כנגד אברים פרטיים של הנשמה, ולא ציוויים הכוללים כל המצוות כולן. וע"ד ביאור אדמו"ר הזקן[41], בהחילוק בין תורה ומצות, דמצות נקראות "אברים", ואילו התורה, שהיא המקור של כל המצות, "היא בחי' הדם הממשיך חיות לכל האברין בשוה בכללותן"[42]. וכן הוא בנוגע למצות התשובה, ש"היא במדריגה עליונה יותר מכל המצות", כי ענינה להמשיך חיות חדש ב"אבר" הנפגם, הרי אינה במנין המצות (שכנגד אברי הנפש) אלא למעלה מהם (והיא שייכת ל"דם" וחיות הנפש).

והטעם שרק מצות התשובה לא נמנית במנין המצוות (אבל מצות וידוי היא במנין המצות) — יש לומר, כי כח התשו־בה למלאות הפגם באברי הנשמה, הוא

מצות תשובה — גם לא וידוי — כמו הרס"ג הבה"ג והיראים (ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מנין הפרשיות פ' מב).

34) ובסהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה משמע לכאורה שגם התשובה נמנה במנין המצות. ע"ש. וברשימת מנין המצות להצ"צ שנדפסה בסו"ס פסקי דינים שלו (קה"ת תשל"ב ושלאח"ז) מצוה 45 — "תשובה". ולהעיר ממאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' שלה.

35) מכות כג, סע"ב. הובא ברמב"ם בסוף הקדמת סהמ"צ וכן בהקדמת ס' היד.

36) זח"א קע, ב.

37) ל' התניא פנ"א. וראה תניא רפ"ד "תרי"ג אברי נפשו".

38) לקו"ת נצבים ד"ה כי המצוה. וראה סהמ"צ להצ"צ שם. ועוד.

39) תניא ספכ"ד.

40) ראה לקו"ת וסהמ"צ שם. ובכ"מ.

41) לקו"ת במדבר (יג, א־ב). ולהעיר גם מלקו"ת בלק (ע, סע"ג ואילך) בטעם שתפלה "אינה ממנין המצות דאורייתא", כי היא כמו חוט השדרה ש"אינו ממנין האברים ועכ"ז הוא המעמיד ומקיים את כל האברים". ע"ש.

42) אלא שנוסף ע"ז יש מצוה פרטית (ממנין רמ"ח מ"ע) של תלמוד תורה. וראה לקו"ת בלק שם (עא, סע"ב).

ע"י ההחלטה וההתעוררות מעומקא דלבא[40], שהיא מגעת בעצם הנפש (כנ"ל), וענין זה שייך לענין התשובה (שבלב) ולא לוידוי דברים[43].

ד. ע"פ הקדמה זו יש לבאר (ע"פ פנימיות הענינים) גם טעם שיטת המנ"ח שתשובה אינה מצוה כלל:

כאמור לעיל, הכח שבתשובה למל־אות הפגם והחסרון שבאברי הנפש הוא לפי שתשובה מגיעה בעצם הנפש, מקור החיות של אברי הנפש, כנ"ל — וענינים הבאים מעצם הנפש תלויים אך ורק בבחירת האדם. דכאשר אדם עושה דבר מפני ההכרח הרי אין פנימיות נפשו בעשי' זו, והיא רק עשי' חיצונית בלבד. ומובן, שככל שמתמעט ההכרח מבחוץ, יש יותר פנימיות בהעשי'. וענין שבא מעצם הנפש ממש, שלמעלה מכל הכחות וכו', הוא מפני שבא כולו אך ורק מבחירת האדם, מבלי סיבה מבחוץ[44].

וע"ד משנ"ת במק"א[45], שזהו גם הטעם לגודל השמחה של ניסוך המים בחג הסוכות ש„הוא[46] הלכה למשה מסיני . . שאינו מפורש בהדיא בתושב"כ רק רבנן אסמכוה אקראי", שהיא גדולה יותר משמחת יו"ט שהוא חיוב מה"ת; והשמחה של הקפות בשמע"צ ושמח"ת, שאינו אפילו חיוב מד"ס אלא מנהג ישראל, גדלה עוד יותר (כמנהג ישראל) אפילו משמחת בית השואבה,

ומבואר בזה, דהיא הנותנת — שככל שהשמחה עמוקה וגדולה יותר, כך מתמעט תוקף החיוב, כי כאשר יש ציווי על האדם, הרי זה גופא כמו סיבה מבחוץ שכאילו מכריחה אותו לעשות מה שנצטווה. ולכן ככל שמתמעט תוקף החיוב, הרי השמחה שבלב היא פנימית יותר ומקורה בעומק הנפש.

וכן הוא בענין התשובה, דכיון ש־תשובה שלימה ואמיתית באה מעצם הנפש (שרק משם נמשך חיות חדש למלאות הפגם באברי הנפש), לכן אין ציווי על מצוה זו[47], כי רק כשהאדם עושה תשובה בבחירתו החפשית (גמרי (אפילו לא מחמת ציווי התורה), ה"ז ראי' שהתשובה היא מעומקא דלבא ועצם הנפש ממש.

[ועפ"ז יש לבאר גם הטעם שהרמב"ם הכניס ה„עיקר" דבחירה חפשית בהל־כות תשובה דוקא[48], אע"פ שהוא „עיקר גדול . . והוא עמוד התורה והמצוה"[49], היינו עמוד כל התומ"צ, ולכאורה הו"ל להביאו בהל' יסודי התורה — כי ענין הבחירה חפשית שייך לגוף עשיית התשובה, לפי שתשובה שלימה היא כשבאה מעצם הנפש כנ"ל, והבחינה על ענין הבא מעצם הנפש היא — כשבא

---

43) להעיר מסהמ"צ להצ"צ שם (ועוד), דוידוי בא לבטל „גוף" הקליפה שנעשה ע"י העבירה. ע"ש.

44) וגם לא כמסובב מאהבה שבלבו או מ־מסקנת שכלו שבמוחו, כי אין לומר שה„עצם" יהי' מוכרח מצד כחות וענינים שלמטה הימנו.

45) לקו"ש חכ"ו ע' 216 ואילך — ע"פ לקו"ת סוכות (עט, ד ואילך); סידור ש' חג הסוכות (רסח, א ואילך).

46) ל' הלקו"ת שם. וש"נ.

47) וכן גם למעלה „שרש ענין התשובה הוא מפני שעצמות אוא"ס אינו מוכרח ח"ו ברצונו", דהגם שהרצון דמצות הוא ג"כ בפנימיות ועצמיות אוא"ס, „אינו מוגבל ומוכרח ח"ו בהרצון" (סה"מ אעת"ר ס"ע כא).

48) פ"ה ואילך.

49) ל' הרמב"ם שם ה"ג.

כתוצאה מבחירה חפשית לגמרי, בלי סיבה מבחוץ[50] (משא"כ בשאר המצות, שענין הבחירה נוגע רק לענין שכר ועונש[51], וכמשנ"ת במ"א[52]).

ה. אעפ"כ שיטת הרמב"ם (ואדה"ז) להלכה היא שתשובה היא מצוה, ועוד זאת — שהיא מצוה פרטית הנמנית בין המנין המצוות[53] (שהיא חלק ממצות וידוי, אלא שזו במחשבה וזו בדיבור, כנ"ל).

ויש לומר הביאור בזה:

מבואר בכמה מקומות[54] בפירוש לשון חז"ל "תשובה ומעשים טובים" — שע"י התשובה נעשים מעשי האדם "מעשים טובים ומאירים", כי התשובה מכניסה חיות בקיום התורה והמצוות. ואין זה דבר נוסף בענין התשובה, אלא זוהי התכלית והמטרה של תשובה — להביא את האדם לתוספת חיות בעבודתו בקיום התורה והמצוות.

כלומר[54]: תכונת התשובה היא, שיכולה להביא את האדם לידי רצון "לברוח" מעולם הזה (שרובו ככולו רע והרשעים גוברים בו[55]). דלאחרי שהאדם נכשל בהרע שבעולם ומרגיש גודל פחיתותו, הרי בעשיית תשובה מתעורר בו הרצון לברוח מן העולם שהוא מות ורע ולשוב אל ה' כפשוטו, "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[56]. וכדמצינו בתשובת ר' אלעזר בן דורדייא[57], ש"הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכי' עד שיצתה נשמתו", שהתחרט כ"כ על מעשי הרע שלו, ונתעוררה בו התשוקה להפרד מהרע שבעוה"ז, עד ש"יצתה נשמתו".

ולכן הדגישו חז"ל שתשובה צ"ל באופן שמכניסה "אור וחיות" במעשים טובים, כי תשובת ר"א בן דורדייא היתה רק הוראת שעה[58], אבל דרך התשובה צ"ל באופן שלא תביא את האדם לידי יציאת נשמתו מן העולם, אלא אדרבה, תשובה צריכה לעורר באדם תשוקה וחפץ להוסיף בתורה ומעשים טובים בהיותו נשמה בגוף דוקא[59].

[וגם בנוגע לתשובת ר' אלעזר בן דורדייא, ידוע מ"ש האריז"ל[60] "וקשה אחר שלא סיגל מעשים טובים האיך בא לעולם הבא . . במה יתכסה שאין אדם יכול ליכנס שמה אם לא יהי' לו לבוש הנעשה ממעשים טובים . . אלא זהו גלגול יוחנן כהן גדול ששימש פ' שנה בכה"ג ולבסוף נעשה צדוקי . . הלבוש שעשה יוחנן כ"ג בכל המע"ט אשר סיגל פ' שנים לקחו ר' אלעזר" — הרי שרגש התשובה לבד אין בכחו להכניס את

---

50) משא"כ כשהיא באה ע"י יסורים כו'. — אבל גם בזה י"ל שהיסורים רק "מבטלים" אונס היצר, והתשובה היא גילוי העצם — רצונו האמיתי, וכברמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

51) ראה רמב"ם (הל' תשובה) שם ה"ד ואילך.

52) לקו"ש ח"ל ע' 199 ואילך. ע"ש בארוכה.

53) לקו"ת שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג.

54) בהבא לקמן ראה המשך תער"ב פרק שא-שב.

55) תניא פ"ז (יא, ריש ע"ב). שם פ"ד (י, סע"ב).

56) קהלת יב, ז.

57) ע"ז יז, א.

58) ראה תניא ספמ"ג. מאמרי אדה"ז תקס"ב (ע' ז. יג). — ובסה"מ תרמ"ד (ע' יט) "ואפ"ל שאין הכוונה שיצא נשמתו בפו"מ דוקא . . כשבא לתשובה אמיתית ונשאר הנפש בגוף יש מעלה מה שהוא מקיים תומ"צ אח"כ". ע"ש.

59) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 199 (ובהערה 46 שם).

60) ל"ת וס' הלקוטים להאריז"ל תהלים מזמור לב.

האדם לעוה"ב, וצריכים דוקא מעשים טובים].

וזהו גם הטעם הפנימי שגם התשובה שבלב היא מצוה פרטית — כי בזה בא לידי הדגשה, דאע"פ שעצם ענינה וגדרה הוא למעלה מכל המצוות (ולמעלה מענין הציווי בכלל, כנ"ל), מ"מ, אין תשובה צ"ל באופן שנשארה „למעלה" ממצות פרטיות, דהיינו רגש של חרטה ורצון לשוב אל ה' באופן „כללי", אלא ההתלהבות דתשובה צ"ל באופן שתביא את האדם לידי תוספת חיות בקיום מצוות פרטיות (וע"ז — לתקן הפגם שבאברי הנפש), „תשובה ומעשים טובים" דוקא.

(משיחות כ' מנ"א וש"פ עקב תשכ"ח)